

Секція: управління економічними системами

Березянюк Т.В., к.е.н., доцент

кафедри ринкової економіки, обліку та фінансів

Інституту післядипломної освіти

Національного університету харчових технологій,

м. Київ, Україна

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ЕКОНОМІКИ

Головне завдання інституціональної економіки полягає у формуванні в національному діловому середовищі таких правил, котрі б сприяли поліпшенню ефективності та результативності господарської діяльності, розвитку національної держави як успішного ринкового суспільства. Адже в сучасній ринковій економіці порушення правил призводять до зростання вартості. Як ми вже зазначали, Д.Марч та Й.Олсен довели, що вирішальне значення для розвитку суспільства має не стільки темп росту економіки, скільки «правильність» конструкції: так би мовити - «композиція поєднання ...інститутів» [2].

Головними проблемами, які потребують нової архітектури економічного механізму були і залишаються:

- на внутрішньому рівні трансформаційного суспільства: власність та методи її трансформації, архітектура управління на макро та мікро рівнях, баланс між контролем та вільним ринком, законодавство;
- на зовнішньому рівні трансформаційного суспільства: забезпечення конкурентоспроможності, адаптація до світових ринкових конструкцій, підключення до світових фінансових потоків.

Головна мета існування будь-якого суспільства сконцентрована навколо забезпечення найбільш ефективного засобу розвитку, який базується на екстенсивних методах зростання. Тому більшість моделей росту побудовано

на тому, що збільшення випуску знаходиться під впливом факторів праці та капіталу. Вважається, що фактор праці важко піддається впливу, тоді як фактор капіталу може бути сконцентровано за допомогою відповідної інвестиційної політики. Як відомо, запаси капіталу в економіці скорочуються за рахунок амортизації і зростають за рахунок чистих інвестицій. Зрозуміло, що в узагальненому аспекті суспільство цікавить не абстрактний факт наявності зростання, а так би мовити його якісні характеристики: підвищення добробуту населення, економічного потенціалу господарчих одиниць та міжнародної впливовості держави.

Спроби винайти засоби виміру якісних перетворень моделей зростання та досягнутого ефекту від їх застосування відображено у теоріях інституційного середовища. Відштовхуючись від попередніх наробок та використовуючи стандартні інструменти в процесі дослідження господарських циклів Р.Лукас засвідчив, що втрати суспільного добробуту пов'язані із відносинами в інституціональній структурі та її зворотнім впливом.

Поштовх до новацій на цьому шляху теоретики отримали після долучення до результатів експерименту на пострадянському просторі. Дослідження Д.Асемоглу, С.Джонсона, Дж.Робінсона, Ю.Тейчерена проведені матеріалах трансформаційних країн дозволили встановити, що стабільність економіки залежить від характеру макроекономічної політики. У свою чергу, в країнах із сильною інституціональною структурою деструктивний вплив невдалої макроекономічної політики відчувається менше, ніж у країнах із слабкою інституціональною конструкцією. Питання не обмежується гарантіями закріплення власності – Д.Асемоглу доводить наявність чітких механізмів взаємодії між політичними та економічними інститутами. Розвиваючи теорію Р.Коуза щодо контрактних відносин він підтверджує не тільки їх існування на різних щаблях суспільства, а і виокремлює роль третьої сторони, що здійснює примус та контроль за

дотриманням правил. Перш за все йдеться про роль держави та загального управління на основі ефективного використання інституціональної складової.

Найбільш податливим блоком у інституціональній конструкції є система капіталу та її уособлення – власник. Характер майнових відносин та параметри їх розвитку визначаються рамками правової системи, яка створює умови для ефективного реалізації потенціалу капіталу та власності або обмеження їх тиску на суспільний добробут.

На наш погляд важливий та дещо неочікуваний висновок отримав К.Поланьї в процесі дослідження наслідків насильницького впровадження інституціональних складових: «інститути терплять крах уже в наслідок того факту, що ринкову економіку нав'язують суспільствам, що мають принципово інший уклад та принципово відмінну організацію...» [3]. Дослідження 39 країн виявили, що найбільш важкою для рецепції площиною є країни колишнього Радянського Союзу .

З точки зору створення національної системи інституціональної впорядкованості залишаються недостатньо визначені аспекти. Таким вважаємо корпоративний сектор. Адже ефективну модель корпоративного управління визнано одним із основних компонентів економічного зростання. Розширюючи це твердження наголосимо, що для забезпечення довгострокового зростання потрібно об'єднання зусиль усіх інституціональних складових, і, насамперед, забезпечення співпадіння напрямків їх просування.

Роботи по корпоративному управлінню з'явилися у трансформаційному просторі після завершення перших етапів приватизації. Розглядалися правові основи корпоративного управління в аспекті менеджменту підприємства та питання унормування стосунків між власниками в процесі господарської діяльності. Проте залишились поза увагою управління розвитком корпоративного сектору як носія активного капіталу та нових стосунків, створення та розподілу сукупного продукту.

Розгляд проблеми організації та здійснення контролю над економікою є предметом аналізу інституціонального порядку, який у свою чергу, має бути результатом взаємодії корпоративного сектору з приводу використання владних ресурсів держави та продуктивного потенціалу людських ресурсів. В процесі комунікації за вказаними напрямками корпоративний сектор вдається до примусу у разі незгоди або повільності реакції контрагентів. Примус здійснюється у економічний, політичний та психологічний спосіб із використанням техніки маніпуляції та вибіркового конфлікту. На думку Р.Холтона «...экономические вопросы всегда должны рассматриваться в контексте властных отношений, независимо от того, утверждаются последние посредством экономических или политических механизмов» [6, р. 142]. Такої ж думки дотримувався останнім часом і Є.Гайдар «...если властные позиции на бюрократическом рынке займут и станут играть по его правилам бывшие диссиденты, рынок не станет демократическим.» [1, С.310].

Нерівність економічної та політичної потужності і стає інструментом примусу.

Використання влади в економічному середовищі стає інструментом набуття контролю над потоками ресурсу, рентного надприбутку, маніпуляції включеними у відносини суспільними групами. В більш широкому контексті саме за рахунок використання влади створюється додатковий потік інформації щодо засобів найбільш ефективного ведення ринкової діяльності. Безпосередня економічна влада дає можливість використовувати інструмент набуття контролю над прибутковими економічними секторами та здійснювати політичний вплив в періоди ротацій з метою закріплення на черговий період доступу до преференцій.

Теоретики третьої хвилі зазначають, що «Вся человеческая жизнь сводится скорее к «властным отношениям», чем к «денежным отношениям» [4, С.55]. Досить докладно феномен економіки як системи влади розглянуто в роботах В.Деметьєва [3]. Влада корпоративного сектору є уособленням індивідуальної влади власника. «Каждый предприниматель стремится, -

отмечает Херрман-Пиллат, - ... к властной позиции, позволяющей ему максимизировать прибыль, которая в итоге превышает ту, которую может получить в итоге свободной и равноправной конкурентной борьбы» [5, С.49].

Ефективним інструментом мотивації власника є витрати або загроза їх виникнення: скорочення розміру доходу, можливість втрати контролю над активами, втрати майна або можливості ведення бізнесу.

Втрата національної та суспільної мотивації економічної діяльності власника призводить до деформації у засобах отримання прибутку за рахунок підвищення рентабельності використання капіталу у розриві із неефективністю використання виробничих активів (в тому числі оплати праці). Корпорації замість виконання функції плануючого верху на повну силу використали монопольний стан і можливості безконтрольного ціноформування, що підтверджує необхідність створення системи надринкового контролю. А це в сучасних умовах здатна виконати лише держава. Означений факт визнано більшістю ринкових країн заходу.

Список літератури:

1. Гайдар Е.Т. Власть и собственность:Смуты и институты. Государство и эволюция - СПб:Норма,2009 – 336 с.
- 2.Дегтярев А.А. Методологические подходы и концептуальные модели в интерпретации политических решений – Политанализ. Ру. – ел.сайт – Режим доступа: http://politanaliz.ru/articles_57.html
3. Постсоветский институционализм / Под ред. Р.М.Нуреева, В.В.Дементьева. – Донецк: Каштан, 2005. – 480 с.
4. Тоффлер Е.,Тоффелер Х. “Революционное богатство” –М.:АСТ:АСТ Москва:Профиздат, 2008.-569 с.
5. Херрман-Пиллат К. Социальная рыночная экономика как форма цивилизации // Вопросы экономики. - 1999. - №12. - С. 48-53.
6. Holton R. Economy and Society. - London: Routledge, 1992. – 231p.